

Адриана Сърбова¹
„БИБЛИОТЕКИ НА СВЕТЛИНАТА“²

Adriana Sarbova
„LIBRARIES OF LIGHT“³

Abstract: The two architectural spaces, presented in this article provoke reflection on the essence of libraries. In the era of technology, their future as mere repositories for books is often discussed. The analysis of these two spaces – “Library of Light” by Es Devlin and Beinecke Rare Books and Manuscript Library at Yale University represent the far more sophisticated nature of the library, rather closer to the idea of the sacred space. The library is presented as a compass, a mirror, a place for dialogue but also as an unapproachable pillar of knowledge, reminding of *axis mundi*—the vertical corridor between the different worlds situated in the temples. In both cases, the light as an intangible element has a significant role, both in building the atmosphere and as a message, reminding of the much more comprehensive essence of the library as a shelter and sanctuary of knowledge.

Keywords: library, sacred space, temples, light, sanctuary of knowledge

Заглавието на настоящата статия „Библиотеки на светлината“ е вдъхновено от едноименна кинетична скулптура от изложение за дизайн в Милано – *Salone del Mobile Milano 2025*. Неин автор е световноизвестната дизайнерка Ес Девлин, а произведението освен инсталация е и своеобразна библиотека, разположена във вътрешния двор на друга библиотека – градската библиотека Брайдензе в Палацо ди Брера.

Темата за ролята на библиотеката отвъд чисто функционалната, за значението ѝ за обществото и цивилизацията, както и за бъдещата ѝ форма – материална или дигитална е все по-актуална, но сградата, която вдъхнови насоящата тема, е *Библиотеката за редки текстове и ръкописи Байнеке* в Йейл. Специфичната атмосфера, напояща влизане в сакрално пространство порождает въпроса: не е ли библиотеката своеобразен храм?

„Стегнат контейнер отвън, отвътре библиотеката Байнеке призовава безкрайната мистерия на светлината“⁴ (Pinnell 2003: 51). Така възприема библиотеката архитектът Патрик Пинел.

¹ adriana.sarbova@balkanstudies.bg

² Заглавието е заимствано от „Библиотека на светлината“ на Ес Девлин (2025 г.), включена в самата статия, но е обогатено с допълнителен смисъл.

³ The title is inspired by the „Library of Light“ by Es Devlin (2025), represented in the article, but enriched with additional meaning.

⁴ Преводът е на автора. – Б.а. А.С.

Ако трябва да се опише с две думи библиотеката Байнеке, те биха били *камък и светлина*. Това са двата основни компонента (елемента), създаващи атмосферата на сградата. Камъкът и светлината са материален и нематериален елемент, а в по-общ смисъл често символизират дух и материя. Темата обаче може да се отнесе и до абстрактната същност на познанието и неговия материален носител – книгата, а в по-едър мащаб – библиотеката, превръщаща се в последните години във виртуална база данни.

Фиг. 1. Библиотеката за редки текстове и ръкописи на Йейл, Байнеке, Ню Хейвън. Сн. А. Сърбова.

Фиг. 2. Една от четирите колони в четирите ъгъла на Библиотеката за редки текстове и ръкописи на Йейл, Ню Хейвън. Сн. А. Сърбова

Сградата на Библиотеката за редки текстове и ръкописи Байнеке, погледната отвън (фиг. 1.), представлява каменен паралелепипед със силно изразена каменна решетка и мраморни пана в полетата сякаш левитиращ над земята, опрян в четирите си ъгъла на четири подпори, с които обаче контактува сякаш в една-единствена точка (фиг. 2.). Усещането за огромен каменен блок, същевременно лек като перце, е първото впечатление от сградата. Четирите подпори препращат към името на библиотеката. Названието „Байнеке“ съдържа немските думи „Vein – крак“ и „Eske“ – ъгъл (Pinnell 2003: 49). Това е всъщност фамилията на двама братя – бивши възпитаници на Йейл, успешни бизнесмени – съответно в строителния и застрахователния бизнес (Pinnell 2003: 35) и библиофили, което именно е търсил библиотекарят Джим Баб, за да осъществи мечтата си за нова библиотека за редките ръкописи от колекцията на Йейл (Pinnell 2003: 35).

„Другите библиотекари колекционират книги, аз колекционирам колекционери“, казва Баб (Pinnell 2003: 35).

Втората характерна черта на сградата е специфичният растер, който прелива в настилката на площада. По фасадата той се материализира в решетка от гранит, която затваря огромни панели от мрамор. С изключение на затворения с витрини партер, основният обем на сградата няма прозорци, с което напомня на други три постройки в кампуса – едната е разположена буквално до Байнеке – те се свързват с тайни общества – сгради, приличащи на древни храмове (Pinnell 2003: 48–49).

Фиг. 3. Библиотеката за редки текстове и ръкописи на Йейл, Ню Хейвън, интериор.
Сн. А. Сърбова

Пропорциите на каменния блок, дефинирани от броя на паната, е 5: 15: 10, или 1: 3: 2 – златната пропорция (Pinnell 2003: 40), похват, който често се използва при изграждането на сакрални места. В противовес на левитиращия каменен обем пред сградата е вкопан вътрешен двор, където са разположени интересни скулптури, дело на Исаму Ногучи – пирамида, куб и пръстен – основни геометрични фигури (фиг. 4.), пораждащи известни асоциации.

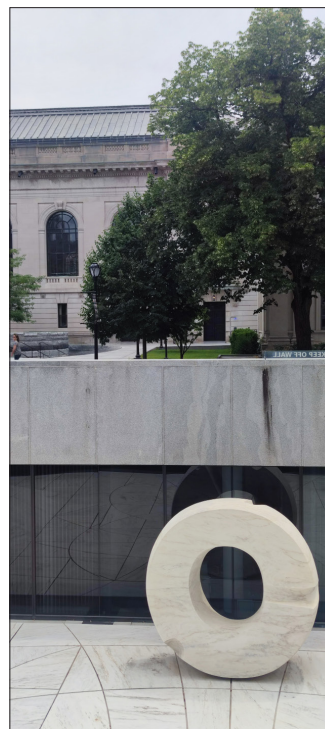
Фиг. 4. Вътрешният двор на библиотеката за редки текстове и ръкописи на Йейл, Ню Хейвън. Сн. А. Сърбова

Входът на сградата е разположен във витрина под каменния паралелепипед, която почти се губи отдалеч (фиг. 1.). Именно по този начин се създава усещането за отлепени от земята каменен обем. Вътрешното пространство е неочаквано – масивните отвън мраморни пана пропускат слънчевата светлина и приличат на витражите на катедралите (фиг. 3.), но нарисувани от природата! На фона на тази приглушена светлина блести разположеният в центъра на пространството стъклен стълб, който сякаш продължава безкрайно нагоре и надолу. Той е изпълнен с книги и напомня на *axis mundi* – коридора между световите, който свързва всеки храм с центъра на Вселената, но и на някакъв огромен компютър, на база данни. „Познанието“ сякаш е осмислено като колона – безкраен стълб към други светове, към миналото и бъдещето, но и като светлина.

Спецификата на тази библиотека – да съхранява редки ръкописи – поражда и размисъл за това дали самите книги като материален носител в един момент няма да се превърнат в рядка ценност в дигиталната среда, защото са предназначени за различните сетива на човек.

Атмосферата е мистична – каквато трябва и да бъде в пространство, съхраняващо някои от най-мистериозни текстове в света, какъвто е например ръкописът на Войнич – останал неразчетен до днес. А не са ли всички текстове донякъде неразчетени, носещи нов смисъл всеки път когато ги препрочиташ и в зависимост от състоянието на читателя?

В сутерена е разположена читалня за изследователи, осветена от споменатия вътрешен двор и с отличен изглед към трите мраморни скулптури на Исаму Ногучи, чиято простота и абстрактност подсказват, че са заредени с дълбок смисъл (фиг. 4.). Ногучи споделя, че пирамидата символизира геометрията на Земята, или миналото; кубът представлява възможност – елемент, чрез който човек се опитва да имитира природата (Wynne 2003: 65). В центъра на композицията е пръстенът (фиг. 4. и 5.) – Слънцето, източникът на живота, но и енергията, животът на всеки човек, преди и след който няма нищо (Pinnell 2003: 46; Wynne 2003: 65).

Фиг. 5. Скулптурата на И. Ногучи, символизираща слънцето, намираща се във вътрешния двор на библиотеката Байнеке, Ню Хейвън. Сн. А. Сърбова

Архитект на сградата е Гордън Буншафт, известен като един от бащите на модернизма в САЩ. Той взема поръчката в съревнование с Пол Рудолф, Ееро Сааринен и Едуард Стоун (Pinnell 2003: 37). Вероятно силно за неговия избор е повлияло сътрудничеството му със строителната компания „Джордж Фулър Канстръкшън къмпани“, където работят братя Байнеке, патрони на Библиотеката (Pinnell 2003: 38). Важен момент в процеса на строителството е изборът на материала за паната – първоначално са планирани да бъдат от оникс, но в крайна сметка са изпълнени от мрамор, който се появява в местна кариера (Ню Ингленд) като слой с известна степен на прозрачност (Pinnell 2003: 41).

Различни ефекти със светлината и слънцето са заложили в тази сграда. Алюзията за светец стълб, свързващ пространства, а метафорично – светове и различни епохи, е основният акцент, а посланието и въздействието на сградата са като за храм не само на ценни ръкописи, но и на човешкото познание.

Библиотеката е открита на 11 октомври 1963 г., броени дни преди убийството на американския президент Кенеди, което според мнозина изследователи бележи края на една епоха (Pinnell 2003: 62).

Повече от половин век по-късно инсталацията „Библиотека на светлината“ на Ес Девлин (фиг. 6.) добавя нови въпроси относно актуалността и същността на библиотеките, които наред с краен брой материални единици – било то книги, свитъци, думи, букви и т.н. – в крайна сметка трябва да бъдат подходящ „подслон“ на познанието, което също като сакралното е абстрактно и безпредельно понятие, имащо най-различни аспекти, проявления и посоки, в които насочва мисълта.

Фиг. 6. „Библиотека на светлината“, Милано, 2005г., автор: Ес Девлин,. Сн. Ерика Лакост

Кои са важните посоки за обществото днес?

Темата на изложението *Salone del Mobile Milano 2025* е „Мисъл за хората“ и именно нея интерпретира Ес Девлин в двора на Палацо ди Брера. Тя иска да създаде пространство, провокиращо диалога между хората, диалог със средата – както с архитектурната, така и с природната, диалог между различни форми на изкуството (<https://www.stirworld.com/see-features-library-of-light-by-es-devlin-presents-a-cumulative-spatial-experience-in-milan>). Както подсказва и името на инсталацията, основният ѝ акцент е светлината – много точен избор, за да се пресъздаде абстрактния смисъл на познанието за хората. Светлината е подходящо изразно средство и за създаване на преживяване, също както книгите са вид преживяване. Загатва се и темата за времето, за преходното и вечното, за общуването с хора и идеи от други епохи, за библиотеката като своеобразен коридор между световите. Борхес приравнява библиотеката с Вселената в разказа си „Вавилонската библиотека“, където се опитва уж да ѝ придаде конкретни форми и материално изражение, но тя сякаш остава по-скоро съвкупност от усещания, асоциации, лабиринти и пътища, отвеждащи или следващи мисълта (Борхес 2004: 122–129).

Дизайнерката споделя как интерпретира светлината, темата на изложението, в своя проект (<https://www.salonemilano.it/en/articles/es-devlin-library-of-light/>). Девлин прекарва цял ден в двора на Палацо ди Брера, в чиято сграда се помещават Пинаотека ди Брера и Националната библиотека Брайдензе, Академията за изкуство, астрономическата обсерватория и културен център. Тя наблюдава как светлината се движи по фасадите, ограждащи градината Cortile d'Onore – едно непрекъснато кръгово движение. Бъдещата кинетична инсталация сякаш пресъздава именно това движение. Тя представлява кръгла въртяща се площадка, повдигната от нивото на терена посредством три стъпала, както често е в храмовете. Изградена е около една от многото статуи в двора – разположената в центъра статуя, дело на Антонио Канова – „Наполеон в ролята си на Марс Миротворец“ (<https://thespaces.com/see-inside-es-devlins-enchanted-library-of-light/>). Отново актуална тема и същевременно друг важен диалог за обществото днес. В единия ѝ край плавно се издига като вълна и слиза библиотека с книги, дарение от издателство *Feltrinelli* (<https://thespaces.com/see-inside-es-devlins-enchanted-library-of-light/>), които са по темата на изложението: „Мисъл за хората“. Те обаче не изпълват полиците, така че посетителите да могат да донесат свои книги (<https://thespaces.com/see-inside-es-devlins-enchanted-library-of-light/>) – още един своеобразен диалог.

Ес Девлин споделя, че вдъхновение за библиотеката са били и думите на Умберто Еко, че „Книгите са компасът на мисълта, те сочат към безброй светове, които предстои да бъдат

изследвани“ (<https://www.designboom.com/design/es-devlin-rotating-library-of-light-installation-courtyard-milan-design-week-04-07-2025/>). Вероятно затова кръглата инсталация е оградена от огледална лента, напомняща компас. Тя обаче отново влиза в интеракция със светлината, като отразява слънчевата светлина към части на сградата, които досега никога не са били огрявани (<https://www.salonemilano.it/en/articles/es-devlin-library-of-light>) – метафора, допълваща образа и смисъла на библиотеката.

Светлината е носител на силна символика, често използвана и в религиозната тематика, а и в сакралната архитектура. Светлината е *познанието* (Chevalier, Gheerbrant 1996: 601), еманацията на *небестата сила* (Chevalier, Gheerbrant 1996: 603). Същевременно в ранното християнството светото кръщение е наричано *просветление* (Chevalier, Gheerbrant 1996: 604). Слънцето и слънчевата светлина са обожествявани особено в древността, но абсолютността на образа и символиката им често се припознават и в следващите епохи, дори и днес (Sarbova 2024). „Храмът“, от своя страна, според „Речник на символите“ символизира „пътя от запад на изток, който гледа към светлината“ (Chevalier, Gheerbrant 1996: 981). Храмовете са земни образи на небесни архетипи (Chevalier, Gheerbrant 1996: 979), отражения на божествения свят, създадени от смъртните (Chevalier, Gheerbrant 1996: 978). Като съвкупност от светове Борхес вижда и библиотеката като изразяваща „божествен разум“ (Борхес 2004: 122–129).

Къде е обаче границата между *познание* и *просветление*, между *науката* и *духовното* и трябва ли да бъде поставяна изобщо?

Сякаш в отговор на подобен въпрос Ес Девлин включва темата за светлината по още един много любопитен начин в своята своеобразна библиотека – чрез историята на една жена – математик от 18. век. Девлин забелязва, че това е единствената женска скулптура във вътрешния двор и решава да разбере нещо повече за *Мария Гаетана Аниези* (<https://www.designboom.com/design/es-devlin-rotating-library-of-light-installation-courtyard-milan-design-week-04-07-2025/>).

Наред с други текстове, които звучат с гласовете на различни известни личности, като например на актьора Бенедикт Къмбърбач, а самата Девлин чете труд на Аниези (<https://www.designboom.com/design/es-devlin-rotating-library-of-light-installation-courtyard-milan-design-week-04-07-2025/>). Как е свързана нейната история със светлината, а и с Бог? Аниезе извежда и изчислява кубична крива, която става известна с названието „вещицата на Аниези“. Това название идва вследствие на грешен превод на термина, който Аниези използва – *avversiera*, означаващ ‘въртяща се’ – с *la versiera* – ‘жена, която е против Бог’ или ‘вещица’ (Теофилова 2011). Наред с математическите си търсения и трудове тя е ревностна католичка и автор и на есето *Il Cielo Mistico*⁵, изразяващо нейните търсения в областта на духовното, както и пресечните точки между религията и науката (Mazzotti 2014: 302). Девлин намира за поразително как Аниезе съвместява тези на пръв поглед самоизключващи се полета на познанието (<https://www.wallpaper.com/design-interiors/es-devlin-interview-library-of-light-milan-design-week-2025>).

Оказва се, че „кривата на Аниезе“ изразява формата на земен насип или хълм (естествена могила), на самостоятелна вълна, но се свързва и с разпределението на спектралната енергия – светлината (<https://www.wallpaper.com/design-interiors/es-devlin-interview-library-of-light-milan-design-week-2025>). Тя сякаш „затваря“ контура на кинетичната скулптура на Девлин във височина, образувайки огледален пръстен, разпръскващ слънчевата светлина по заобикалящите фасади.

Несъмнено тази история прави изключително успешна връзка на произведението на Девлин с мястото, добавя известна мистериозност, като същевременно осъществява поредния диалог – този път отвъд настоящия момент – магията на библиотеката. Същевременно отваря и други важни теми (диалози) – за мястото на жената в обществото, в науката, а и в религията, както и за връзката между науката и духовното.

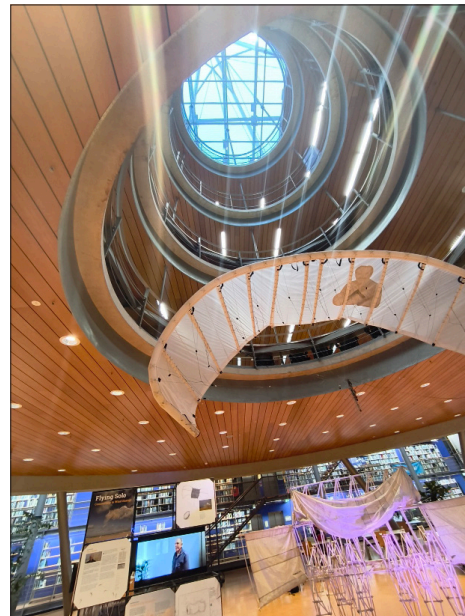
Въпреки че „живее“ само една седмица и реално не представлява истинска сграда, „Библиотека на светлината“ на Ес Девлин успява да пресъздаде смисъла и важността на библиотеките в днешната дигитална действителност. Библиотеката в същността си е виртуална среда отвъд времето и конкретното пространство. Материята е средата (сградата, но и книгите като материа-

⁵ „Мистичното небе“, преводът е на автора. – Б.а. А.С.

лен носител), в която тя съществува. Смисълът на архитектурата е да провокира, да вдъхновява. Пространството настройва за пътешествие на мисълта.

По-късно, през 2025 г. (между 2 и 7 декември), Девлин създава своеобразно продължение на „Библиотека на светлината“ по време на фестивала *Miami art week*. Това е инсталацията „*Library of us*“⁶. Разположена е на плаж в Маями в непосредствена близост до безкрая на океана. Отново кръгла в план структура, отново повдигната на платформа, но този път акцентът е маса за четене. В центъра, наред с кръгъл басейн с вода е самата библиотека с книги, селектирани от Девлин, за които тя споделя, че са повлияли на нейния мироглед, живот и творчество. Триъгълната форма на етажерката, напояща платно на лодка, се отразява във водата и създава илюзията за стрелка на компас – отново препратка към Борхес (<https://www.dezeen.com/2025/12/02/es-devlin-miami-art-week-library-of-us/>). Концепцията на тази инсталация сякаш отразява вътрешния свят на Девлин, нейните посоки и търсения, които са отвъд праволинейната логика на мисълта и по-скоро изразяват нейното сакрално пространство между „слънцето, морето и небето“ (<https://www.faenaart.org/library-us>).

Историите, разказани в инсталациите, показват неразривната връзка между идеи, време и пространство, а светлината сякаш е посредник и връзка между тях. Светлината внася смисъл, сигурно затова символизира както познанието, така и просветлението, духовната промяна, чиито истински храмове са библиотеките.

Фиг. 7. и 8. Библиотеката на Техническия университет в Делфт, дело на Месапоо architects. Разположена е под огромна земна могила, над която се извисява като тотем конус, през който слънчева светлина попада във вътрешността на сградата. На входа посетителите са посрещнати от изложба с изображения, представящи изследване на Слънцето и светлината през вековете. Сн. А. Сърбова

ЛИТЕРАТУРА / REFERENCES

Борхес 2004: Борхес, Х.-Л. Смърт и компас. София: ИК „Труд“. [**Borhes 2004:** Borhes, H.-L. Smart i kompas. Sofia: IK “Trud”.]

Теофилова 2011: Теофилова, М. Къдрицата на Аниези (The Witch of Agnesi). // *Marta's Blog*, <https://blogs.uni-plovdiv.net/marta> [**Teofilova 2011:** Teofilova, M. Kadritsata na Aniezi (The Witch of Agnesi). // *Marta's Blog*, <https://blogs.uni-plovdiv.net/marta>]

⁶ „Библиотеката в нас“, преводът е на авторката.

Carlson 2005: Carlson, C. Es Devlin draws on funfair carousels for Library of Light, www.dezeen.com

Chevalier, Gheerbrant 1996: Chevalier, J., Gheerbrant, A. The Penguin Dictionary of Symbols. London: Penguin Books.

Khan 2005: Khan, R. Es Devlin's Rotating Library Installation Illuminates Historic Courtyard At Milan Design Week, www.designboom.com

Mazzotti 2014: Mazzotti, M. Maria Gaetana Agnesi: Science and Mysticism. // **Lehner, U., and J. Burson (eds.).** *Enlightenment and Catholicism in Europe: A Transnational History*. Indiana, USA: Notre Dame University Press.

Parks 2003: Parks, S. (ed.). The Beinecke Library of Yale University. New Haven: The Beinecke Rare Book & Manuscript Library Yale University.

Pinnell 2003: Pinnell, P. The Building // **Parks, S. (ed.)** *The Beinecke Library of Yale University*. New Haven: The Beinecke Rare Book & Manuscript Library Yale University, 26–52.

Sarbova 2024: Sarbova, A. The Eternal Chasing of the Sun. // *Megalithic Monuments and Cult Practices*. Proceedings of the Fourth International Symposium Blagoevgrad, 10–14 October 2024, Vol 2. Blagoevgrad: Neofit Rilski University Press, pp 324–337.

Wynne 2003: Wynne, M. Crossing Wall // **Parks, S. (ed.)** *The Beinecke Library of Yale University*. New Haven: The Beinecke Rare Book & Manuscript Library Yale University, 61–69.

www.thespaces.com See inside Es Devlin's enchanting Library of Light – The Spaces

Es Devlin's installation inside the Cortile d'Onore at the Pinacoteca di Brera | Salone del Mobile

www.esdevlin.com Library of us | Es Devlin

www.dezeen.com Es Devlin erects monumental rotating library on Miami beach

www.faenaart.org Library of Us | faena-art